

INTERVJU | MARTINA DALIĆ Potpredsjednica Vlade i ministrica gospodarstva

**DRŽAVA
TODORIĆU
NIJE UZELA
NIŠTA**

**On je i dalje
vlasnik Agrokora,
ali i vlasnik
Agrokorovih
dugova**

RAZGOVARAO: VIKTOR VRESNIK
SNIMILA: NEJA MARKIČEVIĆ / Hanzamedia

Vlasništvo je medalja s dvije strane, znači vlasništvo nad imovinom, ali i nad dugovima. Da je Todorčić raspolagao novcem kojim bi plaćao dugove, problem bi bio odavno riješen

Odlučila je biti dosljedna dokrajca: "Potpuno podupirem odluku Agencije za sprečavanje sukoba interesa da me kazni. Što da kažem, ministrica ne zna ispuniti formular... Ali to je ujedno i jasna poruka Vladi u kojem smjeru trebaju ići reforme. Treba pojednostaviti procedure", rekla mi je Martina Dalić, potpredsjednica Vlade i ministrica gospodarstva, kada sam na kraju dugog razgovora otvorio i to pitanje. Agencija ju je dan prije našeg susreta odlučila kazniti globom od šest tisuća kuna zato što u svojoj imovinskoj kartici nije navela i bonus plaće svojeg supruga. Martina Dalić, koja se godinama zalaže za transparentnost države i reforme kojima bi se, između ostalog, pojednostavile procedure, kaže da u trenutku kada je ispunjavala obrazac nije znala što treba napisati. U Ini, gdje je njezin suprug član Uprave, plaće su tajne, treba li ih ipak navoditi u javno dostupnim imovinskim karticama? Smiju li se navoditi?

Martina Dalić je odlična, ali teška su-govornica. Važe riječi, često nakon nekoliko rečenica kreće u novi, jasniji početak odgovora. Kaže da bolje piše nego što govori, a ta joj je osobina često znala biti problem u komuniciranju s domaćom javnošću. Ipak, tijekom godina dokazala se kao vrstan pregovarač s međunarodnim institucijama, jedan od najboljih koje je Hrvatska imala. Bila je u vrhu pregovaračkog tima kada smo pregovarali o uvjetima hrvatskog ulaska u Europsku uniju, ranije je godinama bila glavna pregovaračica s MMF-om... Prošle je godine upravo ona krenula u dosad sigurno najteži Vladin posao, spašavanje države od posljedica mogućeg urušavanja Agrokora.

Nekoliko minuta prije nego što smo sjeli za njezin stol u Ministarstvu gospodarstva, HAC je objavio da je posao gradnje Pelješkog mosta dobio kineski državni konzorcij China Road and Bridge Corporation, zato tako počinjemo razgovor.

■ **Kinezi su dobili Pelješki most. Kako će na to gledati Bruxelles?**

– To je ishod međunarodnog natječaja koji je proveden u najsloženijoj mogućoj proceduri javnog nadmetanja. Natječaj je proveden u dva stupnja. U prvoj fazi provjeravane su tehničke sposobnosti i reference onih kojih su se javili za izvođenje ovog posla. U drugom stupnju mogli su sudjelovati samo oni ponuditelji koji su prošli prvu fazu i koji su se tada natjecali temeljem cijene za izvođenje radova specificiranih u troškovniku. Budući da se radovi značajnim dijelom financiraju novcem iz europskih fondova, Europska komisija je u raznim fazama pregledavala projektnu dokumentaciju. Vjerujem da je na ovaj način, s jedne strane, osigurana transparentnost, a s druge strane izabran izvođač koji ima sve tehničke i inženjerske sposobnosti da izgradi most u najpovoljnijim financijskim okvirima.

■ **Jesu li kakvu ulogu pri odabiru izvođača, ali i pri njihovoj prijavi, imali politički pritisci iz BiH?**

– Nisu niti mogli niti su trebali igrati ikakvu ulogu. Radi se o međunarodnom javnom natječaju na koji su se mogle javiti tvrtke iz cijelog svijeta. Očekujemo da se most napravi u rokovima i na način kako je projektirano i planirano, čime će se konačno riješiti problem prometne izoliranosti juga Hrvatske.

■ **To je vrlo važno za Schengen...**

– I za Schengen, ali prvenstveno za svakodnevni život naših sugrađana u Dubrovačkoj županiji koji će napokon bez graničnih kontrola moći putovati prema ostatku Hrvatske. To će biti veliki isko-

rak za kvalitetu života, ali i za gospodarske mogućnosti na jugu Hrvatske.

■ **Dovode li Kinezi svoje radnike na gradilište ili možemo očekivati zapošljavanje domaćih?**

– U natječajnoj dokumentaciji svaki je ponuditelj morao definirati u kojoj mjeri namjerava koristiti domaće podizvođače. U ovom konkretnom slučaju izvođač za 30 posto radova namjerava izabrati podizvođače, a sve ostale radove izabrana kompanija mora obaviti sa svojom opremom, svojim radnicima i svime što je potrebno da može izvesti radove.

■ **Kineske kompanije rijetko pristaju sudjelovati na natječajima...**

– Koliko je meni poznato, ovo je prvi put da je jedna kineska tvrtka prošla proceduru javnog natječaja u Europskoj uniji pod uvjetima koji su vrijedili i za sve druge, europske kompanije. Modaliteti suradnje s kineskim investitorima su u nekim drugim zemljama možda drugačiji, ali na području EU ta se suradnja može odvijati samo u skladu s propisima koji vrijede unutar Unije i jednaki su kako za naše, tako i za sve ostale tvrtke. U ovom postupku njihova se ponuda pokazala najboljom i zato su dobili posao. Vjerujem, također, da će ovaj posao dati dodatani poticaj razvoju gospodarskih odnosa s Kinom.

■ **Svojedobno ste se povukli iz politike jer niste uspjeli progurati prijedlog reforme javne uprave. Uz reformu pravosuđa to je vjerojatno ključna reforma za bilo kakve promjene. Postoji li šansa da ova Vlada iza sebe ostavi profesionalan, depolitiziran državni aparat?**

– Mi smo taj proces započeli. Ministarstva rada i uprave rade na pripremi zakonskih rješenja čiji je cilj da država kao i svaki drugi poslodavac može prepoznati i nagraditi dobre i kvalitetne radnike

i razdvojiti ih od onih koji to nisu. Cilj je izgraditi sustav vrednovanja rada koji će pratiti rezultate rada, kompetenciju i zalaganje. Međutim, najveću korist od ovih promjena trebali bi imati s jedne strane građani, a s druge gospodarstvo jer će kroz stručniju i kvalitetniju državnu upravu lakše i brže rješavati različite poslove i probleme. Naravno, sastavni dio ovih promjena je i digitalizacija različitih poslova u javnoj upravi. Nije realno očekivati da će sve promjene koje bismo željeli provesti zaživjeti za ovog mandata, no važno je da smo proces pokrenuli i da su neke stvari već napravljene.

■ Smanjuje li se pri tome brojnost političkih imenovanja?

– Jasno je da poboljšanje kvalitete državnih službi zahtijeva i kvalitetniju i stabilniju vertikalu upravljanja. Oni su ti koji raspoređuju zadatke, daju upute, prvi moraju reagirati ako se ne radi dobro. Na početku mandata preuzeta je politička obaveza da će se smanjiti broj politički imenovanih razina upravljanja sa sadašnje tri na dvije. Očekujem da će se zajedno s uvođenjem novog sustava nagrađivanja i vrednovanja rada dogoditi i ova promjena, kako bi se osigurala stabilnost rukovodećeg kadra, ali i osnažilo ono što nazivamo institucionalnom memorijom, što se pokazuje jako važnim ne samo za uspješno funkcioniranje državnih institucija nego i za uspješno sudjelovanje države u institucijama Europske unije.

■ Svi govore o "strukturnim reformama", ali riječ je o sintagmi koja je tijekom vremena izgubila značenje. Struktura ekonomije i ekonomskog sustava nije statična, mijenja se s vremenom i s političkom garniturom koja vodi državu. Što za ovu Vladu znači kada govori o "strukturnim reformama" – o kojoj strukturi i o kakvim promjenama govori?

– Radi se o podizanju sposobnosti gospodarstva da se uspješno prilagođava promjenama u okruženju, promjenama koje se dešavaju bez naše volje i utjecaja, ali ih niti možemo niti smijemo ignorirati. Većinom se te promjene, usmjerene na podizanje sposobnosti, tiču načina na koji funkcionira država i onaj dio gospodarskog sustava koji je pod kontrolom države jer je privatni sektor svakodnevno suočen s tržištem koje neu moljivo prosuđuje njegovu uspješnost. Državni sektor nije izložen takvom pritisku, ali kroz svoje brojne funkcije utječe na sposobnost privatnog sektora da se prilagođava promjenama, da bude uspješan na tržištu, da stvara nove proizvode, otvara nova radna

mjesta. I upravo u tome je suština strukturnih promjena – u doprinosu količini i kvaliteti radnih mjesta i brzini njihova stvaranja. Da bi privatni sektor mogao stvarati radna mjesta, kvalitetnija radna mjesta, bolje plaćena radna mjesta iz kojih će proizaći i bolji životni standarda država se također mora prilagoditi kako bi mu u tom procesu pomogla. Ako, na primjer, nemotivirana i spora administracija ne može pratiti potrebe privatnog sektora i stvara mu nepotrebne troškove, otežava realizaciju investicija, onda je to signal za promjene u načinu rada administracije. Ako sporo pravosuđe narušava povjerenje u nepristranu vladavinu zakona i zbog toga odvraća poduzetnike od investicija, onda to zahtijeva promjene u načinu rada pravosuđa. Ako školski sustav ne stvara radnu snagu koja ima vještine i sposobnosti koje zahtijeva gospodarstvo, onda to zahtijeva reformu školstva. Štoviše, strukturne promjene često uključuju i niz malih promjena, koje zajedno u realnom poslovanju puno znače. Međutim, da bi strukturne reforme imale stvaran utjecaj, moraju se provoditi, i to na način koji je sukladan potrebama tržišnog gospodarstva. Bez provedbe nema rezultata i tu možda leži jedan od razloga zbog čega je pojam strukturnih reformi donekle izgubio značenje.

Nije logično očekivati da Vlada sastavljena od dvadeset i jedne osobe funkcionira kao monolitna skupina u kojoj vlada jednoulje

granica brzo mogla vratiti u recesiju...

– Usporedne ljestvice, različite rang liste država otkrivaju relativan odnos. To znači da i kada kao ekonomija idemo naprijed, rezultati usporedbi s drugim ekonomijama pokazuju da drugi napreduju brže od nas.

■ One najčešće ne pokazuju polazišnu točku...

– Ne pokazuju. Oni koji kreću s nižih polaznih osnova, s niže baze imaju više prostora za poboljšanje, pa lakše ostvaruju skokove na usporednim ljestvicama. Međutim, u dužem razdoblju, kroz nekoliko godina, trendove koje takve ljestvice

pokazuju ne treba zanemarivati.

■ To ne opravdava naš pad...

– Ne opravdava. Hrvatska mora i može pokazati snažniji uzlazni trend na ovakvim ljestvicama. Vjerujem da će se to i dogoditi. Ali upravo ovakve usporedbe važan su poticaj za upornost u provođenju promjena ili, ako hoćete, reformi, jer ovakve ljestvice podsjećaju da nismo otok, da se i kao država natječemo s drugim državama koje također provode promjene. Pa, ako želimo preteći druge, moramo biti brži i što manje vremena trošiti uvjeravajući se da su hrvatske specifičnosti tolike da u nas ne vrijedi ono što se kod drugih pokazuje djelotvornim.

■ Gdje se u taj kontekst uklapa naša, hrvatska, priča o Agrokoru? Kompanija se potresla u trenutku kada je Vlada najavljivala da će krenuti s paketom reformi. Umjesto tog paketa dobili smo intervenciju u najveću privatnu kompaniju u državi.

– Vlada je preuzela odgovornost za ono što treba – za stabilnost i sigurnost cijelog gospodarstva. Kolaps Agrokor je zbog njegove veličine imao potencijal ugroziti trend rasta gospodarstva, rasta zaposlenosti, imao je potencijal ugroziti proces stabilizacije javnih financija, sve ono što smo uspjeli postići u prošloj godini. Taj primjer pokazuje da znamo reagirati i brzo i djelotvorno, i to na način primjeren modernoj tržišnoj ekonomiji. Mi smo tržišno gospodarstvo, ali smo i socijalna država. Način na koji se interveniralo sukladan je s ta dva principa, stvoren je zakonski okvir za restrukturiranje Agrokor na tržišnim osnovama jer u restrukturiranju glavnu riječ vode vjerovnici, a istovremeno je kroz zaštitu poslovanja Agrokor očuvana i gospodarska i socijalna stabilnost cijelog gospodarstva.

■ Što ako se, nakon nagodbe, Agrokor u cjelini, ili u najvećem dijelu, opet nađe u rukama jednog jakog čovjeka ili jedne jake kompanije, tko god to bio? Ne bi li tada država i ubuduće ostala taocem svoje najveće privatne kompanije?

– Očekujem da se u samu nagodbu ugrade mehanizmi koji će spriječiti ponavljanje ovako velikog sistemskog rizika, neovisno o strukturi vlasništva. Naravno, za svako gospodarstvo, ne samo za ovakvo malo kakvo je hrvatsko, velike tvrtke s jedne strane nose velike gospodarske efekte, jer teško je generirati gospodarski rast bez velikih tvrtki, a s druge strane poteškoće velikih tvrtki nose i velike rizike. Gospodarstvo ne može bez velikih tvrtki, nije veličina sa- ▶

ma po sebi problem, ali je važno da imaju djelotvoran sustav korporativnog upravljanja.

■ **Ta priča ne bi mogla uspjeti da u nju nije bila uključena i politika, da nije bilo posebnog odnosa koncerna s državom.**

– Ono što ja mogu reći jest da sadašnja politika, sadašnja Vlada, nije pokazala nikakav poseban ili privilegiran odnos prema Agrokoru. Mislim da to svi vide. Odbili smo dati financijsku pomoć zatraženu od države, na račun poreznih obveznika, i fokusirali se na stvaranje zakonskog okvira koji će na tržišnim osnovama omogućiti restrukturiranje ako se neka od velikih kompanije nađe u financijskim poteškoćama.

■ **Govorimo o prošlosti kada je država prepustila Agrokoru dio posla koji sama nije znala pokrenuti, primjerice zapošljavanje teško zapošljivih, ali i o širokom krugu usluga koje je država dobila kako bi ostvarila socijalni mir...**

– Zadaća je privatnih poduzeća da zapošljavaju, nije to zadaća države. Savjetnici za restrukturiranje u Agrokoru koji su napravili detaljne analize i priredili plan održivosti poslovanja za sljedećih pet godina nisu detektirali višak radne snage. Dakle, ne bih rekla da je Agrokor zapošljavao kako bi očuvao socijalni mir i na taj način činio neke usluge državi. Upravo suprotno, Agrokorove kompanije i tijekom izvanredne uprave imaju potrebu za zapošljavanjem. Država između ostalog pokreće gospodarstvo prepuštajući privatnom sektoru da radi ono u čemu je bolji od nje. Jedan od načina za to je privatizacija. Međutim, sasvim je drugo pitanje zbog čega se u prošlosti država često odlučivala za privatizaciju tek kada su poduzeća bila potpuno devastirana i uništena pa je država na neki način bila sretna da ta poduzeća netko uopće želi kupiti. U takvim slučajevima kupaca je vrlo malo i vjerojatno se može raspravljati o njihovim motivima.

■ **Veliki reformisti, poput Eska Aha u Finskoj ili Marta Laara u Estoniji nakon raspada Sovjetskog Saveza, upustili su se u ključne reforme unatoč ogromnom unutarnjem otporu. Obojica su odlučili najviše snage i sredstava uložiti u gradnju sustava budućnosti. Ulagali su u izgradnju institucija, ali i u obrazovanje i razvoj. Ima li Hrvatska snage za takav zaokret?**

– Mislim da novac više nije razvojna prepreka, što je dijelom i rezultat naše odluke da se pridružimo Europskoj uni-

ji. Na primjer, samo ove godine Ministarstvo gospodarstva dodijelilo je više od 2 milijarde kuna za poduzetničke projekte. Međutim, snažni i duboki zaokreti zahtijevaju društveno povjerenje koje će osigurati ustrajnost i kontinuitet u provođenju promjena. A to je zadaća politike. I to ne samo vladajuće. Ako se politika vodi samo argumentima populističkog odbijanja, na način osobne promocije koja zlorabljuje nedovoljno znanje ljudi o relativno složenim ekonomskim procesima, ako se vodi na način koji jača strahove i nesigurnost pojedinih društvenih skupina, tada je vrlo teško postići trajnost rezultata bilo kakvih promjena. Ako se nakon dva koraka naprijed učine tri koraka natrag, onda su rezultati slabi i stalno na dnevnom redu imamo iste probleme. Odličan primjer za ovo što govorim je državna uprava. Tijekom razdoblja pristupanja Europskoj uniji krenulo se u reformu, načinjeni su iskoraci prema njezinoj profesionalizaciji, a stvorena su i mnoga specifična znanja vezana uz funkcioniranje u članstvu. Međutim, kada 2012. SDP dolazi na vlast, prvi potez je degradiranje tadašnjih ravnatelja i uvođenje umjesto njih politički imenovanih pomoćnika ministara. Jednim zakonskim aktom srušeni su rezultati prethodne reforme i krenulo se drugim putem. Umjesto da se sustav nastavio nadograđivati i razvijati, umjesto da je zadržan smjer reforme, napravljena su dva koraka unatrag i potpuno promijenjen smjer kretanja. A u ovakvim uvjetima, dva korak naprijed, tri natrag, zbog čega se efektivno tapka na mjestu, vraća na dnevni red uvijek iste probleme te brz i snažan prodor naprijed nije moguć.

■ **Nije li naš problem od početka bio taj što smo svaku promjenu koju smo radili redovito vezali uz neki "strani" autoritet? Prvo je to bio MMF, onda Bruxelles... Uvijek se to predstavljalo kao nešto što nam se nameće.**

– Upravljanje društvenim promjenama je kompleksno, pogotovo kada se radi o mladoj državi koja dolazi iz socijalističkog uređenja gdje je potrebno provesti svaku vrstu transformacije iz jednog mentaliteta i sustava u drugi. Međutim, isto tako međunarodne institucije kao što su MMF ili Svjetska banka su tijekom tog razdoblja pružale podršku svim bivšim socijalističkim zemljama u procesu tranzicije. Njihova podrška može biti vrijedna ako država zna kako je najbolje iskoristiti.

■ **Nismo mi jedini mlada država. Slovenija i Slovačka također su mlade**

država, kao i baltičke republike...

– Istina je, ali brojna istraživanja i studije pokazuju da su države kao Slovačka ili baltičke države bile hrabrije u tranziciji, u liberalizaciji, u jačanju privatnog sektora. Čini se da su u stvari više i bolje pratile savjet tih vanjskih autoriteta. Hrvatska se na neki način još uvijek suočava s problemom dovršetka tranzicije. I zato sada kada se ponovo nalazimo u uzlaznoj fazi gospodarskog ciklusa, kada smo članica u EU, imamo odličnu priliku dovršiti tranziciju i potpuno se usmjeriti na uređivanje države kako bismo stvorili i snažnije gospodarstvo i poticajne životne uvjete za građane.

■ **Koliko se možemo smatrati uspješnim u svojem pridruživanju EU dok nismo unutar schengenske granice? Sve češće se spominje Europa više brzina, ne stavlja li nas boravak izvan Schengena automatski na sporiji razvojni kolosijek? To i politiku dovodi u situaciju da joj građani više ne vjeruju...**

– Kako će se Hrvatska pozicionirati u budućoj Europi ovisi prije svega o tome koliko uspješno ćemo upravljati državom, što znači da ovisi o snazi našeg gospodarstva i kvaliteti institucija. Drugim riječima – o nama samima. Ako nas usporava funkcioniranje izvan Schengena, još bi nas više usporavalo funkcioniranje izvan EU. Zbog toga mislim da trebamo učiniti napor kako bismo izbjegli zapinjanje na nekom sporednom kolosijeku, a to onda zahtijeva i napor da se brže prilagođavamo.

■ **Može li se sve to provesti bez prethodne reforme lokalnih uprava?**

– Vjerujem da ljudi trebaju i moraju odlučivati o stvarima koje se tiču njihova najbližeg okruženja. Postoji mnoštvo jedinica lokalne uprave koje su male, ali funkcioniraju odlično.

■ **U kojoj mjeri oni shvaćaju da mogu međusobno konkurirati, ili sami birati smjer kojim će se razvijati?**

– To se ne shvaća dovoljno, što pokazuju i ekonomske razlike unutar zemlje. Koliko god mi imamo prigovora da su zakoni komplicirani, da su nameti veliki, administracija neučinkovita, a sudstvo sporo, postoje županije u kojima su poslovni uvjeti uređeni na značajno bolji i učinkovitiji način nego u drugim županijama, iako je pravni okvir svima isti. Mislim da ideja natjecanja među jedinicama lokalne samouprave i maksimiziranja njihova doprinosa kvaliteti poslovne klime ima određenu vrijednost. Naravno da ne mogu lokalne jedinice sve same

Potpuno podupirem odluku Agencije za sprečavanje sukoba interesa da me kazni. Što da kažem, ministrica ne zna ispuniti formular. Ali to znači da treba pojednostaviti procedure

To što će Kinezi graditi Pelješki most ishod je međunarodnog natječaja koji je proveden u najsloženijoj mogućoj proceduri javnog nadmetanja. Njihova se ponuda pokazala najboljom

napraviti, pogotovo ne one koje još nose teške posljedice rata ili ekonomskih okolnosti iz prethodnog razdoblja.

■ Od rata su prošle 22 godine...

– Da, ali značajan dio županija koje se nalaze uz granicu suočava se s problemima koji svoje korijene imaju u ratnim događanjima. I to su područja koja očekuju podršku države, učinke fondova EU, i to s pravom.

■ Koliko je u Vladi ujednačeno razmišljanje o tome što treba napraviti?

– Mislim da ova Vlada ima značajan potencijal i da funkcionira kao stvaran tim. Mislim također da se to sve više i sve jasnije pokazuje.

■ Društveni segment Vlade čini mi se svjetonazorski izrazito konzervativnim, a to se ponekad ne čini uskladivim s liberalnim tendencijama gospodarskog dijela tima...

– Nije ni logično očekivati da Vlada sastavljena od dvadeset i jedne osobe funkcionira kao monolitna skupina u kojoj vlada jednomlje, toga nema nigdje. S druge strane, HDZ koji dominira Vla-

dom narodnjačka je stranka desnog centra koja korespondira širokoj društvenoj osnovici, i to se reflektira i u samoj Vladi. Ako gledamo na pitanja koja su važna za ekonomski prosperitet države, mislim da Vlada ima vrlo dobro usklađen tim. Puno bolje usklađen nego što je to bio slučaj s nekim prijašnjim vladama. A što se tiče ekonomskih ideja koje promoviraju poduzetništvo, načela tržišnog gospodarstva i konkurencije, to su upravo ideje desnih stranaka, ideje Europske pučke stranke, čiji je HDZ član.

■ Postoji li u Vladi međuresorni tim koji upravlja procesom reformi?

– Vlada radi na više razina. Na formalnim sjednicama donose se ključne odluke, ali kao i u svakoj drugoj instituciji u pripremi tih odluka sudjeluje širok krug sudionika, koji se uključuju ovisno o vrsti problema koji treba riješiti. U svim bitnim problemima svoje mišljenje stav i doprinos imaju priliku dati svi resori. A generalni kontekst za praćenje reformskih poteza zadan je Nacionalnim programom reformi u kojemu su jasno utvrđeni rokovi i mjere. Proces koordinacije u tako složenom sustavu nikad nije lagan.

■ Jesmo li postigli konsenzus o tome kakvu zemlju hoćemo? Ekonomija nam je naglašeno ovisna o turizmu. Koliko je to dobro, a koliko opasno? Čini se da sve gradimo na tome, nije li to linija manjeg otpora?

– Značajan udio turizma u našem gospodarstvu nije nešto što je recentno generirano. Skeptična sam prema bilo kakvom administrativnom arbitriranju čime bismo se mi to kao država trebali baviti. Postoje naravno u svijetu i takvi primjeri, ali mislim da su u suvremenom svijetu rizici takvog puta preveliki. Naš je posao izgraditi kvalitetnije institucije, kvalitetnije sudstvo, kvalitetniji obrazovni sustav, pozitivan odnos prema poduzetniku, investitoru koji se izlaže riziku, to su elementi koji su pogodni za razvoj različitih djelatnosti uključujući i proizvodnju i tehnološki sektor. Danas je nemoguće predvidjeti kako će točno izgledati svijet za dvadeset godina, ali je prilično sigurno da je o njemu nemoguće razmišljati temeljem predodžbi koje su karakteristične za prošlost. Tehnološke promjene su iznimno brze. Zbog toga je za prilagodbu neizvjesnoj budućnosti važno obra- ▶

zovati ljude koji će se znati i moći prilagoditi potrebama gospodarstva koji se brzo mijenja. Uza sve ostalo bitna sastavnica uspješnog odgovora na izazove budućnosti je obrazovna reforma.

■ **Suočeni smo i demografskim problemom, kao i s velikim valom migracija. Sve nove članice EU u jednom su trenutku morale preživjeti odljev stanovnika, zabrinjava činjenica da gotovo nijedan od migranata koji su preplavili EU posljednjih godina nije izrazio želju da ostane u Hrvatskoj. Nije li to pokazatelj da u gradnji zemlje nismo napravili dobar posao?**

– Primjer migranata u tom kontekstu ne smatram najboljim. Ne treba žaliti što se migrantski val nije zaustavio u Hrvatskoj. Međutim, demografski problem je sigurno najveći dugoročni problem koji Hrvatska ima i koji već danas sa sigurnošću prepoznajemo. Taj problem se mora adresirati iz više kutova. Jedan je uspješno rastuće gospodarstvo koje će odvratiti ljude od iseljavanja, motivirati dio recentnih emigranata na povratak, ali i potaknuti strance da možda dođu živjeti u Hrvatskoj. Drugi su mjere populacijske politike i mjere usmjerene na poboljšanje položaja mladih obitelji kojima se nastoji adresirati pitanje negativne stope prirasta. To je proces na kojem treba ustrajati, ali i proces koji u smislu radne snage može dati rezultate tek u dugom roku. Ka-

ko je problem nedostatka radne snage već jako vidljiv i s bržim rastom ekonomije postat će još izraženiji, očekujem da će u skorom razdoblju raspravu o emigraciji zamijeniti rasprava o imigraciji, politici imigracije i načinima za uključivanje imigranata u društvo.

Nije mi poznato da je Todorić i na koji način nudio vjeropticima povrat duga čiji prijavljeni iznos doseže više od 57 milijardi kuna

■ **Neke od najboljih domaćih tvrtki dobile su inozemne vlasnike. Nedavni primjer je In2 i neki su to karakterizirali kao pretvaranje zemlje u koloniju. Trebamo li strahovati od stranih vlasnika naših kompanija?**

– Sve ovisi o budućoj kvaliteti radnih mjesta. Nekada je dobro uključiti se u veliki sustav jer takvi sustavi donose brojne mogućnosti, ali jednako tako postoji opasnost da će se dio složenijih poslova i najkvalitetnijih radnih mjesta, poput istraživanja i razvoja ili donošenja ključnih odluka za kompaniju, iseliti u središnjicu. Bilo bi dobro da ima što više domaćih velikih uspješnih poduzetnika. Ali s razvojem poslovne klime u Hrvatskoj može se dogoditi i da će više internacionalnih kompanija pronaći interes za otvaranje središnjice u Hrvatskoj. Da bi to tako bilo, između ostaloga moramo prevladati skepsu prema poduzetništvu, investicijama, investitorima, strancima koji žele zaraditi i sl.

■ **Irska je svojedobno privukla velike investitore ogromnim povlasticama. Imamo li mi kakav program za privlačenje investitora?**

– Hrvatska ima jedan od najdarežljivijih i najširih zakona o poticanju ulaganja s nizom poticaja za različite forme poslovanja. U proceduri usvajanja su trenutno tri zakonska propisa čiji je cilj dodatno ojačati poticaje ulaganja i pripremu projekata.

■ **Gdje je onda problem? U pravosuđu?**

– Problem ima više lica. Jedno od njih je i negativna reklama koju smo si sami stvorili kroz negativna iskustva pojedinih poduzetnika. Tu ne mislim samo na strance. Hrvatska se s jedne strane grčevito

trudi profilirati kao zemlja otvorena ulaganjima, ali s druge strane postoji niz pojedinačnih primjera investitora koji imaju poprilično loša iskustva. Jako mi teško pada kada čujem da se u dijelu korporativnog svijeta Hrvatska označava s ABC – što je engleska skraćenica od riječi koji znače "sve samo ne Hrvatska".

■ **Vraćamo se problemu lokalnih uprava...**

– Ne samo tome. Poznati su primjeri lokalnih uprava koje stvaraju sjajno okruženje za investicije, ali i primjeri onih gdje ništa ne ide ili ide jako teško. Nemoguće je finansijskim mjerama kompenzirati negativan glas koji mogu stvoriti investitori koji smatraju da su etablirani u svijetu, a u Hrvatskoj se kroz dulje razdoblje nisu mogli izboriti sa zakonima, propisima i stalno promjenljivim pravilima. Stabilnost i sigurnost poslovanja ima različite aspekte. Samo jedan su finansijske olakšice i njih u većoj ili manjoj mjeri nude svi. Međutim, bitan dio je predvidivost poslovnih praksi, predvidivost ponašanja državnih institucija, stabilnost uvjeta ulaganja. Investitor uzima u obzir historijat poslovnih odnosa u Hrvatskoj, a to uključuje i rizike od promjena uvjeta poslovanja. Ako smo mi u jednom razdoblju, u vrijeme Milanovićeve Vlade, rezne propise promijenili 42 puta, to nije samo neki kuriozitet na papiru ili atraktivan argument u političkim raspravama, to je realna ekonomska činjenica zbog koje su neki investitori zaključili da se ne žele izlagati riziku dolaska i poslovanja u Hrvatskoj. To su stvari koje moramo promijeniti, a možemo ih promijeniti upravo kroz promjene usmjerene na veću učinkovitost i kompetentnost institucija.

■ **Koliko u tom kontekstu može percepciji Hrvatske naštetiti Todorić koji je velik i prepoznat poduzetnik, a sada optužuje državu da mu je sve uzela?**

Država Todoriću nije uzela ništa, on je i dalje vlasnik Agrokora, ali i vlasnik Agrokorovih dugova, dugova koje su vjerovnici pokušali te i dalje žele naplatiti. Vlasništvo je medalja s dvije strane, znači vlasništvo nad imovinom, ali i vlasništvo nad dugovima. Da je gospodin Todorić raspolagao novcem kojim bi redovito plaćao dugove, problem bi bio odavno riješen. Međutim, nakon što je doveo Agrokora do toga da ne može servisirati svoje obveze i nakon što je sam zatražio pokretanje izvanredne uprave nije mi poznato da je i na koji način nudio vjeropticima povrat duga čiji prijavljeni iznos doseže više od 57 milijardi kuna. ■

